

De vervallen woning van een bakkerskaas kreeg een nieuwe bestemming als eetcafé.

Boom

Geboetseerd door klei

Het gezicht van de Rupelstreek is getekend door diepe groeven, een gevolg van eeuwenlange kleiwinning en de bijbehorende fabricatie van bakstenen, dakpannen en tegels. Ettelijke generaties steenmakers woonden en werkten langs de rechteroever van de Rupel, op een gebied van ruim 4500 ha. In Boom, het hart van de Rupelstreek, vind je tussen opschietend groen nog sporen terug van dat versteend en verbrokkeld verleden.

Praktisch

AFSTAND	Basis: 6,1 km Uitgebreid: 7 km
AARD VAN DE WEG	Verhard, afgewisseld met grindpad, een strookje gras en enkele trappen
VERTEKPUNT	Heldenplaats
EINDPUNT	Heldenplaats
INFORMATIE	Toerisme Rupelstreek - Provinciaal Recreatiecentrum De Schorre, Kapelstraat 83, B 2850 Boom, ☎ 03 880 76 23, ✉ toerup@pandora.be , www.boom.be

De Schorre is elke dag gratis toegankelijk van zonsopgang tot zonsondergang. Het toeristisch infokantoor is van 15 juni tot 15 september elke dag geopend tussen 10.00 en 12.30 u. en tussen 13.30 en 16.00 u, behalve op feestdagen.

0 100 m 500 m

REFERENTIEPUNTEN

- vertrek ① Heldenplaats
- 0,8 km ② De Steenschuit + Nautisch Bezoekerscentrum
- 2,3 km ③ Uitgang domein Sint-Katelijnestraat
- 5,4 km ④ Grote Markt

Op stap

0,8 km

De wandeling start op de **Heldenplaats** ①. Met je rug naar de Rupel ga je rechtsaf de Bassinstraat in. Volg die tot op het kruispunt met de Pachterlei. Ga verder rechtdoor. Je bent nu in de wijk Hoek. Waar de straat vertakt in een linker- en een rechterarm, kies je rechts. Op de dijk wandel je naar links terwijl je een zicht op de Rupel krijgt. Ter hoogte van Eetcafé 't Steencaycken kun je linksaf een kijkje nemen bij **De Steenschuit** en het **Nautisch Bezoekerscentrum** ②.

Enkele vindingrijke uitzonderingen niet te na gesproken zijn industrie en ecologie gezworen vijanden. In een ongelijke strijd van David tegen Goliath moeten fauna en flora het keer op keer afleggen voor oprukkend machinaal geweld. En toch slaagt Moeder Natuur er een zeldzame keer in om op kousenvoeten terug terrein in te nemen. Neem nu de Rupelstreek. Goed een halve eeuw geleden was de rechterflank van de Rupel een schouwtooneel van kleiputten, hoge schoorstenen, droogloodsen en ovens. Ze vormden het decor van de welig tierende steenbakkerij. Maar even snel als ze opkwamen, verdwenen ze opnieuw. Vandaag de dag zijn de resterende kleiputten charmante vlekken groen in het landschap. Ook het Boomse provinciaal recreatiedomein De Schorre ontwikkelde zich op en rond oude kleiputten. Zo dadelijk passeert de wandeling erdoor. Maar niet alle sporen van het industriële verleden zijn uitgewist. De site Noeveren is een beschermd stukje uit het stenen tijdperk van Boom. Wie ernaartoe wil, moet een eindje om want de site ligt buiten de krijtlijnen van dit wandeltraject.

Noeveren, aan de oever van de Rupel

Het Boomse gehucht Noeveren is van oudsher een industriële site. Een compleet industrieel archeologisch steenbakkerijcomplex, inclusief bewoning, mijmert er over vergane glorie en bleef gevrijwaard van sloophamer en bulldozer. Op de site Frateur leert het Ecomuseum en Archief van de Boomse Baksteen (EMABB) hoe het er vroeger aan toeging, zowel technisch, sociaal als stedenbouwkundig. Ook andere industrietakken, onder meer scheepsbouw, diamant- of pantoffelnijverheid, of (on)rechtstreeks aan baksteen gerelateerde aspecten komen aan bod. In Noeveren bevindt zich ook de enige nog werkende steenbakkerij van Boom.

Het **monument** op de Heldenplaats, het vertrekpunt van de wandeling, brengt hulde aan de gesneuvelden en de overleden politieke gevangenen van de twee wereldoorlogen. Vóór de heraanleg van het plein in 1998 stond de engel nog beschermend naar de katholieke school gericht. Het **klooster van de Zusters van Onze-Lieve-Vrouw Presentatie** ontstond toen zes vrouwen van de orde, in 1839, van Sint-Niklaas naar Boom kwamen. De toenmalige bisschop van Gent, J.F. Van de Velde, was de drijvende kracht achter die operatie, waarmee hij zijn geboortedorp een meisjes-

school wou schenken. Pittig detail: de school is gebouwd op de oudste kleiput van Boom.

Op de hoek van de Heldenplaats en de Groene Hofstraat is het hoofdgebouw van de voormalige **Brouwerij Lamot** bewaard gebleven. De brouwerij zelf ging tegen de vlakke rond 1980 maar de directeurswoning in Neovlaamse renaissancestijl bleef gespaard. De naam van de biertempel verwijst naar Louis Lamot, burgemeester in Boom van 1921 tot 1926.

Aan de overkant van het plein, achter het monument met de engel, prijken de contouren van de vroegere **Molens Rypens**. De broers Rypens begonnen in 1856 met de bouw van een olie- en maïsmolen. Een kwart eeuw later werd de eerste bloemmolen gebouwd. In de jaren tachtig en negentig vond de RTT/Belgacom er een onderkomen. Momenteel is het gebouw omgevormd tot luxe appartementen en lofts.

De Bassinstraat loopt evenwijdig met de Rupel, met rechts de waterkeringsmuur en links de root van Rypens, een steegje van arbeidershuisjes. Nummer 19 was de vroegere **directeurswoning van Camille Rypens**, in

Het heldenmonument huldigt de gesneuvelden en de overleden politieke gevangenen van de twee wereldoorlogen.

De voormalige Molens Rypens zijn nu luxe appartementen en lofts.

De eigenaars van de steenbakkerijen woonden in riante huizen.

zijn tijd de machtigste inwoner van Boom. De schitterende wintertuin in art nouveau is eind de jaren negentig in oorspronkelijke stijl gerestaureerd. Via de Bassinstraat kom je in de oude industriële wijk Hoek. Die buurt was van groot belang voor de baksteennijverheid in Boom. Het stratenpatroon is typerend voor de oude woonkernen langs de Rupel. Een fiets- en wandelpad loopt parallel aan de Rupel en is verbonden met de Kapelstraat – de hoofdstraat – door dwarslopende straatjes. Kleine en weinig comfortabele huisjes nestelden zich tussen de ovens en langs de weg. Werknemers waren boven-

dien verplicht om in die huizen van de fabrieksbazen te wonen.

Dat ook de werkgevers in deze buurt onderdak vonden, bewijzen de riante woonhuizen **Hoek 1 en Hoek 2**. Familie De Ceuster, eigenaar van de belendende sloopstimmerwerf, gaf opdracht tot de bouw van beide geklasseerde woningen. Het witte huis, nummer 1, is een staaltje neoclassicistische bouwstijl uit 1845. Let op de leeuwenkopmedaillons die afzonderlijk in de gevel verwerkt zijn. Ze hebben niet alleen een ornamentale functie: de leeuwenkoppen kunnen weggehaald worden om op die manier een stelling aan de gevel te bevestigen. Praktisch wanneer de gevel een likje verf nodig heeft. Zijn al even sierlijke buur op nummer 2 is een burgerhuis in eclectische stijl. Het leien mansardedak met rechthoekig dakvenster is oorspronkelijk van 1874, maar rond 1900 slopen er bij vernieuwingswer-

Verboden nog langer te storten in de kleiputten!

ken enkele art-nouveaunkenmerken in. De driedelige houten loggia op een scheepsvormige arduinen kuip is een knipoog van de architect naar de scheepsbouw en de ruisende Rupel.

Op nummer 410 vind je jachtbouwer Vennekens die met moderne technologie het oude ambacht van scheepsbouwer eert. Een honderdtal meter verder trekt een **grote rode pijl** met neerwaartse punt de aandacht. De pijl kreeg hier een plaatsje op 15 mei 1983 en riep op niet mis te verstande manier een halt toe aan het storten van vuil in de kleiputten.

In de loods van de sociale tewerkstellingsplaats **Steen-schuit** steken laaggeschoolde en langdurig werklozen de handen uit de mouwen. Oude schepen krijgen hier een opknappbeurt en er worden ook nieuwe gebouwd. In het naburige Terhagen is een bezoekerscentrum de drijvende kracht achter het documenteren van de geschiedenis van de scheepswerven.

1,5 km

2 Vervolg vanaf eetcafé 't Steencaycken de route stroomopwaarts met de Rupel. Bij de derde afslag verlaat je de Rupeldijk. Volg de weg tot huisnummer 139, waar je links kiest. Ter hoogte van de Kapelstraat ga je rechts en onmiddellijk daarna links, de Bosstraat in. In de bocht wandel je via de groene poort het recreatiedomein De Schorre binnen. Onder aan de helling vind je een verhard pad. Volg het pad naar rechts. Bij de Y-splitsing wandel je naar rechts en volg je verder het traject van het vlonderpad. Waar de weg vertakt, kies je rechts. Even later klimt een stenen trap fors de hoogte in. Je passeert een waterplas waarbij een oude kleibagger de wacht houdt. Bij de volgende splitsing volg je opnieuw rechtsaf het pad dat uitmondt in de **Sint-Katelijnestraat** **3**. Let op: als de poort gesloten is, blijf je de Bosstraat volgen en stap je bij de eerste Y-splitsing links, de Sint-Katelijnestraat in. Recht tegenover de Onderwijsstraat kun je alsnog het domein binnen en het traject in omgekeerde richting en weer terug stappen.

In een halfopen loods kun je een blik werpen op **Clothilde**, een schip dat vroeger op de Rupel baantjes trok met een buik vol stenen. Binnenkort komt hier het Nautisch Bezoekerscentrum.

De **smeedijzeren poort** naast 't Steencaycken is van de hand van Eduard Roofthoofd. Deze kunstsmid begon ooit als verdeler van fietsen en brommers en nadien van personenwagens Ford. Hij was een leerling van Lierenaar Lodewijk Van Boeckel. In de Antwerpsestraat, waar je straks nog langskomt, siert nog meer smeedwerk van de Boomse kunstsmid deuren en balkons.

De Schorre is gelegen in een voormalige kleiput. De bedrijvigheid die er vandaag de dag heerst, is van een heel andere aard dan een handvol decennia geleden. Als recreatiedomein is de groene trekpleister een ideale plek voor dagjesmensen. Wandelen, roeien, deltavliegen of wachten tot de vis bijt: het is er allemaal mogelijk. Ongeveer een derde van het in totaal 75 hectare tellende domein is natuurgebied. Nadat de steenbakkerschoorstenen de omgeving hun laatste ademtocht lieten, kreeg spontane vege-

De smeedijzeren poort is van de hand van kunstsmid Eduard Roofthoof.

tatie er vrij spel. Dwars door de weelderige flora slingert het **vlonderpad**, een houten wandelpad dat een halve meter boven de grond zweeft. Dat niveauverschil was nodig omdat de klei in de ondergrond niet vochtdoorlatend is en de bodem er bijgevolg vaak drassig bij ligt.

De Schorre is nu een recreatiedomein maar vroeger een plek van zwaar labeur met klei.

Baksteenglorie

Kleiwinning gebeurde in deze streken al vele eeuwen. De vermoedelijke pioniers waren de monniken van de Sint-Bernardusabdij in Hemiksem die halweg de dertiende eeuw al de zogenaamde papensteen vervaardigden. Onder invloed van enkele ingrijpende gebeurtenissen ontwikkelde de baksteennijverheid zich tot een ware industrie. In 1546 woedde een grote brand in Antwerpen die vele houten huizen in de as legde. Een reusachtige vraag naar onbrandbaar bouw materiaal zoals baksteen was het gevolg. De aanleg van het kanaal van Willebroek en het kanaal Brussel-Charleroi zorgden op hun beurt voor de ontsluiting van de Rupelstreek. Vraag naar en productie van baksteen namen toe en kenden een hoogtepunt in de jaren zestig van de twintigste eeuw.

Langs het traject door De Schorre kun je nog op enkele plaatsen kleine **bruggenhoofdjes** zien. Vroeger liepen er treintjes onderdoor die klei, stenen en steengruis vervoerden tot aan de Rupel. Daar werden ze verscheept richting Antwerpen.

Verderop staat bij een ondergelopen kleiput een fraaie **kleibagger** er een beetje verweesd bij, terwijl roest als jicht aan zijn gewrichten knaagt. In zijn glorie dagen schraapte hij klei uit de bodem en kieverde die in een ver-

De kleibagger schraapte vroeger klei uit de bodem.

zamelbak. Via een transportband werd het kleverige goedje naar de mangel gevoerd. Een mangel of mengmachine mengde de klei met water en grondstoffen tot het geheel smeugig genoeg was om in een vorm gegoten te worden.

Klei, de grond van de zaak

Het afgraven van de klei gebeurde oorspronkelijk door kleistekers. Met korte spaden, de befaamde 'steekschupjes', staken ze zo dun mogelijke plakjes klei af die in een put werden gegooid. Beulenwerk, dat in de winter gebeurde en vaak door regen en kou nog extra bemoeilijkt werd. Na een rottingsproces van enkele maanden kwamen de aardemakers in actie. Ze overgoten de klei met water en bewerkten hem met wilgenhouten spaden. Door intensieve afgravingswerken kwamen de wegen in de streek als het ware op een hoogte te liggen en ontstond een soort maanlandschap. Met de intrede van de machinale bagger verliep het afgraven in een nog sneller tempo waardoor de oppervlakte van de kleiputten op korte tijd zeer snel toenam.

3,1 km

Stap in de Sint-Katelijnestraat linksaf tot de T-splitsing met de Dirkputstraat. Volg de Dirkputstraat naar links en wandel rond het recreatiedomein tot het buurtparkje (tegenover huisnummer 91). Neem het pad dat haaks op de Dirkputstraat ligt. Zo wandel je voorbij de visvijvers. Zodra je aan een nieuwe verkaveling komt, ga je even links en onmiddellijk rechts in de Elshage. Volg even het fietspad. Op de Kerkhofstraat kruis je het voetpad en wandel je naar links tot de rotonde. Neem de tweede straat rechts, de Voetballersstraat. Honderd meter verder gaat het naar links, zo

wandel je voorbij het gloednieuwe Woon- en Zorgcentrum De Beuk. Stap verder rechtdoor voorbij het gesloten AZ Van Enschoot tot het kruispunt. Volg daar rechts de Advocaatstraat. De eerste straat links, de Brandstraat, leidt je naar de Tuyaertsstraat. Die wandel je rechts zover mogelijk door, tot je uitkomt op de Antwerpsestraat. Ga links tot aan supermarkt Superpost Alvo. Tussen de supermarkt en de parking neem je rechts een poortje waar een steegje achter schuilgaat. Via de tuindekenij kom je zo in de Hoogstraat. Als het poortje niet open is, volg je de Antwerpsestraat tot aan het kruispunt met de Hoogstraat op je rechterkant. Volg de Hoogstraat rechts en je komt op de Grote Markt 4.

Ieder draagt zijn steentje bij

In de lente begon de 'steenmaker' manueel steen voor steen te vormen. Hij nam een homp klei, mikte die in een houten steenvorm en streek de bovenkant glad. 'Afdragers', vaak vrouwen, sjouwden de gevulde steenvorm naar de droogplaats. Na een eerste droogproces in de zon plaatsten 'gamsters' de steen in overdekte droogloodsen waar hij zes tot acht weken kon uitwaaien. Rond 1950 telde de Rupelstreek zowat 120 km droogloodsen. Meestal stonden de loodsen loodrecht op de Rupel, de ideale richting om er de wind in te laten spelen. De 'groene' steen, zoals hij werd genoemd, verhuisde van de droogloods naar de oven om er gebakken te worden. De 'inzetter' plaatste de ongebakken steen in de oven.

Een fraaie gevel in de Tuyaertstraat is die van de voormalige Nationale Bank. Halfweg de jaren zeventig legde het gemeentebestuur de hand op het pand en bracht er een gemeentelijk museum in onder. Maar geldgebrek noopte in 1992 tot verkoop. Een architectenbureau kocht het gebouw en knapte het op. Weggemoffeld naast het filiaal van Superpost Alvo zie je in de Antwerpsestraat nog een deur die vorm kreeg op het aambeeld van Eduard Roofthoofd. Aan de overkant van de straat, waar zich nu een parfumerie bevindt, woonde de kunstenaar en baatte hij een zaak uit. Nu herinnert enkel de smeedijzeren balustrade nog aan zijn vroegere aanwezigheid.

Via een sfeervolle binnentuin bereik je de pastorie-dekenij. Dat beschermde monument in sobere laatclassistische stijl werd tijdens de Franse Revolutie in beslag genomen. Het municipaal bestuur zetelde er en archiefstukken werden er bewaard.

Tijdens de Franse Revolutie deden de kelders van de pastorie-dekenij dienst als gevangenis.

De kelders deden dienst als gevangenis. In 1814 gebruikten Pruisische soldaten en officieren de pastorie als kazerne.

Stenen in de oven

Er waren verschillende types ovens om stenen te bakken. Bij de klampoven, die geen schoorsteen had, legde men steenkool tussen de stenen en bij de ovenmonden hout om de oven aan te steken. De rook ontsnapte langs het dak, waarbij een stinkende zwavelgeur het ademen bemoeilijkte. Klampstenen waren heel sterke stenen die vooral voor gevelbouw dienden. Pas wanneer de oven uitgebrand was, kon hij geopend worden. Een veel sneller bakprocedé kwam er met de introductie van de ringoven of de Hoffmann-oven. Stenen werden in compartimenten geplaatst, gescheiden door een brandbare wand. Het vuur verspreidde zich van het ene compartiment naar het andere. Het continue bakproces liet toe om aan de ene kant van de oven ongebakken steen in de oven te zetten en aan de andere kant gebakken steen uit te zetten. Resultaat: tijdsbesparing én productieverhoging. De Rupelstreek produceerde in de jaren zestig per jaar maar liefst drie miljard gebakken stenen.

0,5 km

Wandel op de Grote Markt met de kerk in je rug richting Colonel Silvertopstraat. Tussen café Windhoek en de Super GB heb je een doorsteekje naar de Kaai. Voor een stukje authentieke Boomse geschiedenis loop je even verder tot aan de brug boven de Rupel. Je ziet er het wapenschild van de gemeente en twee stenen honden die verwijzen naar de bijnaam van de inwoners. Op de Kaai wandel je in rechte lijn tot op de Heldenplaats, het vertrekpunt van de wandeling. Om terug te keren naar het station van Willebroek, wandel je naar de Grote Markt. De Henri Spillemaekersstraat geeft erop uit. Daar kun je de bus nemen naar het station.

De Onze-Lieve-Vrouw-en-Sint-Rochuskerk is opgetrokken uit Boomse baksteen.

Grote Markt is een vrij riante benaming voor het bescheiden plein vóór de **Onze-Lieve-Vrouw-en-Sint-Rochuskerk**. Die neogotische kerk is een gebouw met drie beuken, opgetrokken uit Boomse baksteen, met een 75 meter hoge westertoren. Binnen in de kerk bevinden zich enkele fraaie kunstwerken, waaronder enkele schilderijen van de lokale kunstenaar Karel August Wauters en een doek dat toegeschreven wordt aan Antoon Van Dyck.

Op 4 september 1944 rolden Engelse tanks onder leiding van Colonel Silvertop, naar wie hier een straat is genoemd, Boom binnen en was de bevrijding een feit. De Engelse militair kreeg daarbij hulp van Robert Vekemans, ingenieur van Bruggen en Wegen. Aan de overzijde van de Rupel, in Klein-Willebroek, rust nog een tank uit die tijd. Je kunt er straks nog heen.

Op de brug boven de Rupel prijkt het arduinen **wapenschild** van de gemeente: een gekroonde Onze-Lieve-Vrouw met het kind Jezus op de arm en een scepter in de hand poseert voor een eik. Haar mantel is met sterren bezaaid.

Nete + Dijle = Rupel

De Rupel is een bijrivier van de Schelde. Met zijn 12 kilometer lengte is deze getijdenrivier de kortste waterloop van Europa. Merkwaardig en uniek is het feit dat de rivier geen bron heeft. Ze ontstaat namelijk door de samenvloeiing van Nete en Dijle om 12 kilometer verder uit te monden in de Schelde in Rupelmonde. De Rupel staat in verbinding met het zeekanaal Willebroek-Brussel. Aan de Kaai in Boom bedraagt de diepte van de getijdenrivier bij eb ongeveer 2,5 meter. Bij vloed stijgt het waterniveau met 5,3 meter, bij springtij zelfs met 5,6 meter.

Europa's kortste waterloop: de Rupel.

De brug zelf is een voorbeeld van nieuwmodernisme, de typische bouwstijl van de jaren dertig en veertig van vorige eeuw. De **driedubbele 'L'** met een kroon in arduin verwijst naast Leopold III, die op 8 juli 1939 de Rupelbrug inhuldigde.

Het wapenschild van Boom siert de brug over de Rupel.

De inwoners van Boom staan bekend als de 'hondenfretters'.

De trappen naast de brug worden bewaakt door een **stenen hond**, een verwijzing naar de 'hondenfretters' (hondeneters). Die bijnaam danken de inwoners van Boom aan de voedselschaarste tijdens de Eerste Wereldoorlog. Durvers trokken, in overtreding met de wet op vleeskeuring, naar Mechelen, Antwerpen of Brussel om er honden op te kopen. Een tik van 'den houten hamer' later werd het vlees verhandeld in Antwerpen of Mechelen. In 1917 keurde de gemeenteraad een politiereglement goed op het slachten van honden.

Sommige Bomenaars hielden voet bij stuk dat ze nooit hond op hun bord hadden. Toch staat het vast dat Boomse eethuizen vóór 1900 hond serveerden.

Uitbreiding

0.5 km

Liefhebbers kunnen met de veerpont de oversteek naar Klein-Willebroek maken voor een korte maar charmante uitbreiding van de wandeling. De veerpont ligt vlak tegenover de Heldenplaats.

De veerboot brengt je kosteloos zonder natte voeten naar de oever van Klein-Willebroek. Ideaal voor een mooi uitzicht op Boom. Ook de nabije omgeving is het verkennen waard met onder meer de **sasbrug van de Willebroekse vaart**, aangelegd medio 16de eeuw, en de **inkompoort van de**

Tolbrug Van Enschoot. Van de Tolbrug kun je nog een restant zien aan de oever van Klein-Willebroek, net naast jazzclub Het Veerhuis. Bij de plechtige inhuldiging namen de gouverneur en de provincieraad plaats op de voorziene tribune. Het houten timmerwerk begaf het en het hele gezelschap keilde het water en het slijk in. Zonder veel erg, want het was gelukkig laagtij. Dankzij enkele ter hulp schietende inwoners van Boom kwam iedereen er met de schrik en een besmeurd pak van af. Eigenaar van de gietijzeren brug met houten wegdek was Weduwe Van Enschoot NV, die een vergunning had om 90 jaar na de opening in 1853 tolgeld op te strijken. De brug speelde een

De sasbrug van de Willebroekse vaart dateert van midden de 16de eeuw.

belangrijke rol in de bevrijding van de Rupelstreek op 4 september 1944 onder het commando van kolonel Silvertop. Naast een **Shermantank** eert een gedenkplaat ook de verzetsman en ingenieur Robert Vekemans. Het jaar daarop werd de brug afgebroken.

Het **Sashuis** doet dienst als gemeentelijk museum en infokantoor en belicht de ontstaansgeschiedenis van het kanaal en de daarmee verbonden geschiedenis van Klein-Willebroek.

De Sherman tank herinnert aan de bevrijding van de Rupelstreek.